

murborget

Länsmuseet Västernorrland

Keramiktillverkning
på 1600-talet

Barnen fick se med
arkeologers ögon

”Vi är inte bara
en kuliss. Vi gör
saker på riktigt”

ÅRSBERÄTTELSE 2008

Landsantikvarien har ordet

”Länsmuseet Västernorrland är en stiftelse vars uppdrag är att som länsinstitution vara en tillgång för länets invånare. Våra miljöer, utställningar och olika aktiviteter är öppna för alla”.

naturligt att välja ABM-samverkan och konservering. Förändringar av annat slag har varit en viktig del av verksamhets-året. Flera års överläggningar om framtiden för Textilarkivet i Sollefteå har lett fram till att alla intressenter ser Murberget som huvudman för verksamheten. Nya lokaler har inretts med hög säkerhet vad avser klimat-, brand- och stöldskydd. Dit kommer Textilarkivets omfattande samling av mönsterprover att flyttas liksom merparten av Murbergets samling av textilier som idag finns i museibyggnaden i Härnösand. På friluftsmuseet finns det anledning att särskilt nämna två projekt som under sommaren visat hur vi med nya infallsvinklar kan utnyttja miljöerna på Murberget som inspirerande mötesplatser. Svenska och mongoliska konstnärer har i det så kallade ”Art Camp” haft två gemensamma och nyskapande veckor. Samvaron och arbetet resulterade i en spännande serie installationer på friluftsmuseet såväl ute i naturen som i flera av byggnaderna. Ett konstverk av tre mongoliska konstnärer har köpts in och har nu sin permanenta placering framför museibyggnaden. I ytterligare ett projekt har en miljö på friluftsmuseet använts på ett nytt sätt. Den återskapade hemmiljön i Prästgården har visat sig vara en bra plats att aktivera personer drabbade av demenssjukdom. Möjligheten att möta rum och föremål som väcker minnen av den egna barn- ungdomen till liv har stimulerat och varit till

glädje för den grupp som under några veckor besökte oss under sommaren. Fortsättning planeras för kommande år tillsammans med Jamtli och Västerbottens museum som ett gemensamt projekt inom ramen för vårt samarbetsavtal. På utställningssidan har året präglats av bygget av den största och tekniskt mest avancerade utställningssatsning som länsmuseet givit sig in i. I ett samarbete med medlemmarna i gruppen ”Urban Sound Institute” har vi byggt en svävande ljudalstrande labyrint, en installation med ljud och musik i fokus i en ovanlig inramning. Ljudlabyrinten har blivit en naturlig uppföljning av museets medvetna satsning på ljudsättning av utställningar och miljöer genom projektet ”Quartet in Residence”. Weberkvartettens arbete i museet har varit en fantastisk tillgång under de senaste tre åren. Det är vår förhoppning att detta projekt nu skall kunna permanentas. Museer är givetvis beroende av politiska beslut och skeenden som alla andra. Men det är sällan att vår styrelse tar upp frågeställningar som kräver politiska ställningstaganden. Det enda exempel jag mött under min tid som landsantikvarie är frågan om fri entré. Under året dök emellertid ytterligare en sådan fråga upp. En representant för Härnösands stift undrade hur museet ställer sig till borgerliga ceremonier i våra två kyrkor. Styrelsen beslutade enhälligt att museet skall göra kyrkorummen tillgängliga för alla, oavsett bakgrund, trosuppfattning eller livsåskådning. Skälen till det-

ta formulerades på följande sätt i ett svar till Svenska kyrkan: ”Länsmuseet Västernorrland är en stiftelse vars uppdrag är att som länsinstitution vara en tillgång för länets invånare. Våra miljöer, utställningar och olika aktiviteter är öppna för alla. I alla kulturer och religioner är ett barns födelse, stunden när vi väljer livspartner och en persons bortgång händelser av stor betydelse som man manifesterar i ceremonier av olika slag. Det rumsliga sammanhanget kan variera men ett behov av värdighet kan nog sägas vara en allmänmänsklig strävan i dessa sammanhang. Beslutet att öppna Ulvö kapell för borgerliga ceremonier och andra religioner ligger helt i linje med en allmän hållning om människors demokratiska rättighet till detta heliga rum. Mot denna bakgrund har det inte framstått som något svårt beslut för länsmuseets styrelse att ta. Kapellet har genom åren från 1600-talet och fram till idag genomgått olika faser och haft olika funktioner. Därför är det snarare helt naturligt att, i det mångkulturella samhälle vi lever i idag, öppna för och erbjuda möjlighet till mångfald i just Ulvö gamla kapell.” Tillgänglighet i en annan mening är den nya form vår årsberättelse nu fått. Vi har sökt ett nytt anslag i utformning och innehåll med syftet att nå en bredare publik än tidigare. Det är en förhoppning att formatet, den grafiska formen och en lite mer fördjupad presentation av ett urval verksamheter blir ett bättre sätt att under hela året och i olika sammanhang sprida information om det som händer och sker under ett verksamhetsår. Läs och bli inspirerade till att undersöka vad som händer även det kommande året här på Murberget.

Bengt Edgren, landsantikvarie

Landsantikvarien har ordet	2
Nya erfarenheter för barn och pedagoger	4
Fornfaddrar i Junsele och Ramsele	5
Spännande natt på museet	5
Ljudande berättelser	5
Guldmålen blir film	5
3 frågor till Märta Molin	6
Kunskapsbanken på Murberget	6
”Vi gör saker på riktigt”	7
3 frågor till Bodil Mascher	8
Goda råd om hus och hem	8
Satsning på lekmiljöer	8
Minnesnycklar till alla sinnen	9
Farmor och farfar på Murberget	9
Tillfälliga utställningar	9
Kreativ mötesplats på Murberget	10
3 frågor till Eva Nordangård	12
Härnösands historia i tittskåp	12
Västernorrland i Europa	12
Ny kunskap vid järnvägsbygge	12
Skärvor ur historien	13
Rapport från kulturmiljö avdelningen	15
3 frågor till Kenneth Westin	16
Stora utmaningar i kyrkan	17
Lindström och Osslund utlånade	19
Besöksstatistik	19

ÅRSBERÄTTELSE 2008
© Murberget, Länsmuseet Västernorrland, Härnösand 2009
ISSN: 1651-07047
ANSVARIG UTGIVARE: Bengt Edgren
REDAKTÖR/TEXT Ann-Sofie Ingman
FOTO: Björn Grankvist, Maria Lindberg sid. 13-14
GRAFISK FORM: Christina Sollén
TRYCK: Hemströms Tryckeri, Härnösand.

Framsides bild: Skogsmulle träffar barn på Murberget

Skolbarnen berättar i bilder om sina upplevelser av Häxbrand.

Nya erfarenheter för barn och pedagoger

Lägerskola i Rödvattnet, tema-visningar för elever i årskurs fem som kommer med ”Buss på museet” och helt nya erfarenheter för både barn och pedagoger i det nyskapande musikverket Häxbrand. Det är en del av vad pedagogerna har ägnat sig åt under året.

– Varje år väljer vi ut någon del från basutställningarna som vi jobbar med lite extra. Under 2008 jobbade vi med häxprocesserna och lade upp ett program för skolklasser. De såg först föreställningen om de tragiska händelserna på 1600-talet. Sedan fick de jobba med sina upplevelser i olika grupper, berättar pedagogen Maria Nordlund och fortsätter:

– Häxbrand var en stark upplevelse med berättelser om häxbränningar, men också av den nyskrivna musiken av Karin Rehnqvist. Det var ju inte precis vad de brukar lyssna på i sidan I-pods.

Häxbrand är en dramatiserad

konst där Karin Rehnqvists stycke ”Där korpen vitnar” framfördes av Nordiska kammarensembeln och vissångerskan Ulrika Bodén. Pedagogerna Maria Nordlund och Sara Öhman deltog i konserten genom att recitera autentiska domar från häxprocesserna i Ångermanland.

Efter konserten delades skolklasserna in i olika grupper för att jobba med vad de fått höra och uppleva. De fick måla om upplevelsorna, höra musikerna från kammarorkestern berätta och följa med på en visning om häxprocesserna i utställningen ”Syn för sägen”. Sist men inte minst fick de höra berättat om magi och folktro.

– Då kunde vi också koppla till vår tid och prata om hur vi betar oss idag. Pekar vi också ut människor och gör andra illa? Det blev många intressanta samtal. Många skrev också väldigt fina dikter om vad de varit med om.

För pedagogerna själva började arbetet med Häxbrand redan 2006. De har följt med på hela resan där

det musikdramatiska verket tog form och där de själva medverkade som berättare i föreställningar runt om i länet.

– Ja, det var ju en helt ny upplevelse att stå där på scen och ta emot applåder, säger Maria Nordlund och skrattar lite vid minnet av en både rolig och intressant erfarenhet.

Inspirerande är det också att arbeta med den så kallade fornfadder verksamheten. Då gör Murberget och en skola som anmäler sitt intresse upp om hur skolan kan ta ansvar för fornlämningar i sin närmiljö.

– Det kan se lite olika ut och vi stöttar på olika sätt.

I grunden finns en ambition om att skolbarn ska få kunskap om historien på sin hemort och även lära sig om hur de kan vara med och ta hand om lämningarna för framtiden. Lägerskola är ett exempel på hur verksamheten kan ta form. Och allra bäst brukar det fungera i små skolor i ytterområden, som i

Solberg till exempel.

– Det är lite speciellt när hela skolan är engagerad. Sedan måste ju lärarna vara intresserade också. Det är kanske lättare i en mindre skola där de inte är så många.

I Solberg har förutsättningarna varit de allra bästa. Det finns ett stort engagemang för platsen och kunskapen om miljön god. Där emot har det inte gjorts uppföljande fornlämningsinventeringar så pedagogerna fick helt enkelt börja från början och lära barnen att söka efter lämningar.

– Barnen fick se med arkeologers ögon, att läsa landskapet och se skillnad på sten och skärvsten till exempel.

– Det var väldigt lätt att jobba med barnen där. De är vana att vara i naturen och hade en del att berätta för oss om en kåtatomt som finns intill campingen i Rödvattnet där vi höll till. Där hade de också byggt upp en rekonstruerad kåta utifrån de berättelser som finns om ett par som bodde där en gång i tiden.

Till lägerskolan hör även trevligheter av annat slag än de som är

kopplade till fornlämningar. Eller som en elev hade uttryckt saken:

– När museet kommer ska vi alltid bada!

– Stenåldersboplatser ligger ju ofta vid stränder, förtydligar Maria Nordlund och fortsätter:

– Det är lite lyxigt för oss att få den här fördjupade kontakten med elever på olika platser i länet emellanåt. Merparten av våra möten med skolklasserna pågår i 60 minuter från det att vi ses och till dess programmet är över.

Det handlar den om den verksamhet som pågått sedan 1997 under namnet Buss på museet. Den innebär att skolklasser i årskurs fem i länet har rätt till en resa till läns museet en gång om år. Då kan de välja mellan en rad olika program, som till exempel om jultraditioner. Om de nu inte väljer något av det som är speciellt för året, som Häxbrand under 2008.

– Under 2009 kommer det att handla mycket om ljud och verksamhet kring utställningen LJUDLAByrint.

FORNFADDRAR I JUNSELE OCH RAMSELE

Fornfadderprojektet har sitt ursprung i ett arbete med skyltning av kulturhistoriska lämningar i samverkan med hembygdsföreningar, intresseföreningar, skolor och privatpersoner.

Museet går till mötes bl a genom att berätta, ta fram fakta och att producera skyltar. Länsstyrelsen stöttar med bidrag för skyltning, exkursioner m m. Ett vackert diplom och en skylt blir ofta ett bevis

SPÄNNANDE NATT PÅ MUSEET

I slutet av oktober arrangerades för andra gången ”Natt på museet”. Tio stycken ungdomar kom och var med om hur det kändes att sova över bland fornminnen och gamla föremål på Murberget. Filmvisning och rundtur på museet varvades med samling kring hembakad

och tack för årlig tillsyn och enkla skötsel.

Hösten 2008 gjordes två hällmålningsturer med fullsatta bussar från högstadiet i Junsele skola och Ramsele skola. Det var en del av planerade fornfadderåtaganden. I Junsele skola fanns många av de barn som varit med hela vägen från Näsåker, dvs rengjort hällristningar, inventerat stenålderrlämningar och grävt på stenåldersboplatser vid fors.

pizza. Reaktionerna från de ungdomar som deltagit i arrangemanget var positiva. På frågan om de skulle vilja göra om erfarenheten var svaret ett entydigt: – JAAAA!!!

En artikel med rubriken ”Spännande natt på museet” finns att läsa på www.murberget.se

LJUDANDE BERÄTTELSE

I tre skolor i länet har elever arbetat med ljud i vid bemärkelse under hösten. Det har handlat om experiment av olika slag, till exempel ljud som uppstår när någon drar en tandborste över olika stenar.

Pedagogerna Mikael Öberg och Ola Lind har varit engagerade i projektet som är en del av Murbergets konstpedagogiska arbete. Elever i sjunde klass vid Nackastaskolan är en av de grupper som deltagit i satsningen. Projektet är en del av de insamlade berättelser och ljud som kommer att ingå i utställningen LJUDLAByrint som invigs i januari 2009.

En artikel med rubriken ”Elever sätter färg på ljudet” finns att läsa på www.murberget.se

GULDMALEN BLIR FILM

Tjejer och killar i årskurs två på hockeygymnasiet har studerat filmer med minnesvärda ishockeymål genom tiderna tillsammans med konstnären Tomas Eriksson. Projektet heter just Guldmål och har pågått under året. Det mynnade ut i en filminspelning i Swebank Arena i början av november.

Erfarenheterna av arbetet i Örnköldsvik är goda berättade Tomas Eriksson i samband med filminspelningen.

– Alla tycker att det är skitroligt. De har övat in varje min och ansiktsuttryck hos Foppa och de andra hockeyidolerna som de ha sett på film och som de nu ska göra i repris under filminspelningen.

En artikel med rubriken ”Guldmålen blir film” finns att läsa på www.murberget.se

3 frågor till

Märta Molin, ABM Resurs som arbetat med projekt ”Orientera dig om vårt fantastiska kulturarv”

Kan du berätta om hur idéen väcktes?

– Det är svårt att exakt minnas när en idé väcks. Kanske det var när vi reviderade länets strategiska kulturarvsprogram ”Kulturarv nu” och talade om nya samarbetsformer för att nå ut bättre? Eller kanske det var när arbetsgruppen ABM Resurs satt och spånade? Eller kanske det

var under en orienteringsträning?

– När det än var, så fick idén om en ”kulturguide”, som skulle följa med Naturpasset (f d Trimorientering), gehör inom arbetsgruppen. Idén fick också gehör hos styrelsen för Härnösands orienteringsklubb. Vi sökte och beviljades medel från Länsstyrelsen Västernorrland och kunde då anställa arkeologen Peter Persson för att han skulle skriva om de kulturhistoriska spårerna i landskapet.

– ”Orientera dig om...” är helt enkelt foldrar som beskriver olika områden i Härnösands och Sundsvalls kommuner, och vars omslag utgörs av orienteringskartor över de aktuella områdena. I guiderna presenteras dels material som finns hos museet, fotografier och uppteckningar, dels litteraturtips. Även gravar, rösen, milstenar, bebyggelse och andra spår i landskapet finns utmärkta på kartorna.

– Arbetet fortsätter under 2009 och handlar då om en guide för området runt Nolby och Njurundabommen i Sundsvalla kommun.

Var finns foldrarna att få tag på?

– Samtliga foldrar finns som PDF:er i portalen Kulturarv Västernorrland www.kulturarvvasternorrland.se.

De har sålts i receptionen på Murberget. Till vår glädje och överraskning är upplagorna slutsålda. Vår förhoppning är att trycka nya under våren. Nolbyfoldern kommer inom kort.

Vilka är dina personliga erfarenheter av foldrarna?

– Arbetet med foldrarna har varit stimulerande på olika sätt. Det har inneburit gott samarbete mellan ABM-institutioner och föreningsliv. Vi har kunnat utarbeta en metod för att göra material som finns i ABM-institutionernas samlingar tillgängliga.

– Att foldrarna sålt slut ser vi som det bästa betyget. Och att en så förhållandevis liten kulturarvs-satsning som denna, fick tre hel-sidor i tidskriften ”Svensk Idrott” ser vi också som ett stort steg i rätt riktning!

– En annan effekt av foldrarna är att fler besökare än tidigare har hittat till vår gemensamma portal Kulturarv Västernorrland. Den innehåller i dag mer än 200 länkar, alla till kulturarvsmaterial och information med kopplingar till Västernorrland.

KUNSKAPSBANKEN PÅ MURBERGET

Arbetet med att göra den kunskapsbank som finns på Murberget tillgänglig via webben har pågått under flera år. Under 2008 har insatserna kunnat intensifieras genom extra resurser som förde-lats av Kulturrådet via det så kallade Access-projektet. Det innebär bland annat att ett omfattande material inom arkeologi som rör länet nu blivit sökbart via länsmu-seets webbplats.

– När jag var på besök på Riksantikvarieämbetet för en tid sedan fick jag veta att den rapportdatabas vi byggt upp är den mest omfattande som någonsin gjorts. Mellan 700-800 rapporter har blivit tillgängliga under året, berättar Bengt

Wittgren, avdelningschef för arkiv, bibliotek och utställningar.

Det är en omfattande arkivforskning som gjort det hela möjligt. En accessanställd arkeolog har ägnat sig åt arkivforskning och sökt bland rapporter som skrivits i ämnet. Lite som en deckare har han sedan via noter och källhänvisningar botaniserat vidare och följt kedjan bakåt i tiden till de handlingar som ligger till grund för de olika rapporterna. På så sätt har en hel del tidigare okänt material om länets äldre historia vaskats fram.

Kulturarvs IT arbetar på Murberget med digitalisering av arkivhandlingar och fotografier. De har scannat in text och bild som efterhand lagts ut i rapportdatabasen på Murbergets webbplats.

Access-projektet har även haft betydelse för att göra den litteratur som finns i Murbergets bibliotek allt mer tillgänglig. Förlösande i det fallet är ett målmedvetet arbete med att lägga in uppgifter i Sveriges nationalkatalog för bibliotek, Libris, som sköts av Kungliga biblioteket, KB.

Genom att vara en del av Libris katalog blir all litteratur och alla artiklar som finns på Murberget tillgänglig för de som är intresserade av kunskap om Västernorrland.

– Om du sitter på folkbiblioteket i Ånge eller på Carolina Rediviva i Uppsala spelar ingen roll. Boken eller artikeln kommer till dig. Vi gör fjärrlån till beställare i hela landet, förklarar Bengt Wittgren.

”Vi gör saker på riktigt”

– Vad mycket vi har gjort! Det är roligt att titta tillbaka och reflektera över vad som hänt, konstaterar Curt Nordlander avdelningschef för tekniska avdelningen när det har blivit tid att summera året som gått.

Med gott humör och god kunskap har Murbergets tekniker tagit sig an Murbergets hittills mest avancerade utställningsbygge.

När han tänker tillbaka är det utmaningen med utställningen LJUDLABYrint som allra först kommer för honom. Han måste dra på munnen inför minnet av hur det hela började:

– Det är fantastiskt att vara med om ett utställningsprojekt som det här. Men första mötet, säger han och skakar lite på huvudet.

– Det var några rader på ett A4 papper om en labyrint som skulle sväva, och en terrass som folk skulle gå upp på.

– Låt oss slippa! Var min första reaktion.

Ansökningar gick i alla fall iväg

till bland andra Framtidens kultur. Det kom positiva besked kring ekonomin. Skisser kom från initiativtagarna, gruppen Urban Sound Institute, USIT och idén växte.

– Något måste göras. Det insåg vi ju. Men när vi stod runt ett bord i utställningshallen och tittade på ritningarna. Ja då undrade vi, hur ska det lösas?

– Hur det var så började vi se lösningar. Då ringde jag efter virke. Curt Nordlanders berättar om hur arbetet med utställningen utvecklade sig, om arbetsgemenskap och sammanhållning kring en utmaning utöver det vanliga. Och som

de nu stolta och glada kan känna att de rott i land med den äran.

Han kan också konstatera att stora utställningsbyggen de senaste åren krävt stora insatser. Det goda med den utvecklingen är att alla snickarna på Murberget har fått jobba tillsammans och vara delaktiga i den skapande processen. Medaljens baksida har varit att insatserna fått ske lite på bekostnad av vad som kunnat göras utomhus.

Nu har det ändå hänt en hel del i miljöerna på friluftsmuseet det senaste året. Prästgården är ett fint exempel på en byggnad som under

några år och bit för bit återskapats till hur den tog sig ut på 40-talet.

– Först tog vi itu med alla fönster och efter det har vi tagit hand om köket. I våras installerade vi vatten och avlopp. Vi bytte också vedspis och satte in ett kylskåp.

Nu står prästgården redo att användas året om. Det är stimulerande att arbeta tillsammans och planera för de olika miljöerna tillsammans med pedagogerna tycker Curt Nordlander och ger ett exempel:

– Jag mötte barn som varit med på julprogrammet i prästgården som berättade att de varit hemma hos Sara och bakat pepparkakor. Och doften spred sig från huset. Då kändes det bra. Det är inte bara en kuliss. Vi gör saker på riktigt!

Det finns också en strävan efter att några av byggnaderna på friluftsmuseet ska vara möjliga att använda året runt. I år har målet uppfyllts när det gäller prästgården. På tur står skolan. I höstas renoverades skorstenen. En tids-typisk vedspis är också installerad.

– Den var inte så lätt att få tag på. De flesta är från 1920-talet. Till slut hittade vi en i alla fall, en rackare från 1895 med tillhörande varmvattenberedare.

Till arbetsuppgifterna under året för medarbetarna på tekniska avdelningen har också hört arbete med gräsmattan framför nya dansbanan. Efter en hård isvinter som förstörde en stor del av höstsådden krävdes bland annat specialgödning för att ro det hela i land.

Lagom till första allsångskvällen var det klart.

– Nu har vi ett jätteområde att använda för publikplatser och aktiviteter för de stora folkfesterna, midsommar, internationella festen och allsången.

Lusthuset i parken vid Åvike herrgård har teknikerna också ägnat sig åt, även om det fick stå tillbaka på grund av utställningsbygget under hösten. Visst har det hänt en del även på friluftsmuseet under 2008. Men nu blickar teknikerna framåt mot 2009.

– Vår, sommar och höst kommer vi att kunna ägna helt åt friluftsmuseets miljöer, säger Curt Nordlander och ser väldigt nöjd ut.

SATSNING PÅ LEKMILJÖER

Fjällkokalven Malaika såg dagens ljus i mitten av december. Kalven med långa svarta ögonfransar och blank mule är slöjdad av hemslöjdskonsulent Eva Nordangård. Kalven är skapad i naturlig storlek och gjord för små barn att sitta på.

Malaika är det andra föremålet som blivit färdigt i en satsning på lekmiljöer på Murberget. Redan på försommaren stod en grankotte färdig vid entrén till skogsstigen. Och till våren får fjällkokalven sällskap av det nordsvenska fölet Blanka.

Minnesnycklar till alla sinnen

”... prästgården har varit en perfekt plats för våra brukare att besöka”.

”... sammantaget har upplevelserna varit positiva och gett ny inspiration till personalen”.

”... mycket givande ser fram emot en fortsättning nästa sommar”.

Så lyder några av de kommentarer som Margareta Bergvall och Karin Magnusson-Kettunen, ansvariga för projektet ”Minnesnycklar till alla sinnen”, fått ta emot från dem som medverkat.

Idén bakom det hela är att gamla människor som numera bor i kommunens äldreboenden ska få tillfälle att minnas tillbaka till de aktiva åren. Förhoppningen var att de riktigt gamla skulle få återuppleva välbekanta föremål, sysslor, dofter och ljud som kan ha legat dem nära under barndom och aktiva år.

Det har de fått göra genom besök i en av friluftsmuseets miljöer, prästgården. Under perioden 23 juni – 7 augusti besökte 15 grupper från äldreården i Härnösand, personal och boende, Murberget för samtal kring svunna tider.

För att de gamla skulle få stimulans och för att väcka deras minnen till liv erbjöds de besökande sju tillvalsteman. Kaffetemat (som visades sig bli mest omtyckt), klädtemat, skoltemat, andligt tema, lantbrukstemat, det gamla Härnösand, arbets-och/eller sportemat.

Det innebar bland annat att besökarna fick lukta på färska kaffeböner och mala sina egna i kaffekvarnen. Gästerna fick också titta på krigsårens ransoneringskort och lyssna till musik från ungdomsåren.

Till projektet hörde också en utbildningsdag för vårdpersonal inom äldreomsorgen i Härnösand.

Utgivning

FARMOR OCH FARFAR PÅ MURBERGET

Lagom till sommarsäsongen på friluftsmuseet kom en skrift om paret som lade grunden till verksamheten, Theodor och Wendela Hellman. Sedan tidigare är historien om mannen bakom verket bekant. Hustruns del i det hela har varit mer undanskymd. I publikationen med text av barnbarnet Åsa Bodén blir farmor Wendelas insatser tydliga.

Hennes berättelse och ett rikt bildmaterial från familjealbumet ger också en del nya insikter om vem de var, personerna som byggde upp friluftsmuseet Murberget.

Tillfälliga utställningar

STORA UTSTÄLLNINGSHALLEN

Sjömärken
T o m den 30 mars

Insidan ut
3 maj – 14 september

GALLERIET

Människor i norr
T o m den 2 mars

Förlorad forntid
29 mars – 11 januari 2009

FRILUFTSMUSEET

Art Camp Murberget
20 juni – 28 september

ENTRÉHALLEN

Svepsjäl
7 november – 4 december

5 i 12 utställningen
5 december – 19 januari

3 frågor till

Bodil Mascher, byggnadsantikvarie som bjöd in till byggnadsvårdsdag.

Vilka renoveringstekniker valde ni att presentera i år?

Kalkputsning, fönsterrestaurering, timring, konservering och installationsteknik. Dessutom bjöd vi in föredragshållare som berättade om ”Mat på resande fot från Sundsvall till Umeå - om gästgiverier, restauranger och kaféer genom tiderna” och om medeltida timmerhus i länet.

Vad är besökarna mest intresserade av?

Timring tyckte många var spännande, särskilt som företaget Gamla Trähus hade med sig en

GODA RÅD OM HUS OCH HEM

En god del av byggnadsantikvariernas arbete handlar om uppdrag för församlingar som restaurerar sina kyrkor. Det senaste året har många valt att se över uppvärmningssystem. Det har i sin tur inneburit ombyggnader där det på flera håll krävts antikvariska kontroller.

Rådgivning i byggnadsvårdsfrågor för allmänheten tillhör också uppgifterna. I det sammanhanget är de byggnadsvårdsdagar som arrangeras på försommaren och höstkanten viktiga inslag. I år blev arrangemanget i juni till en riktig folkfest där besökarna fick lära sig bland annat om att renovera fönster.

Detalj av verk i Art Camp.

Kreativ mötesplats på Murberget

Textila vepor med mongoliska tecken vajade på ömse sidor om porten till Rådhuset vid Murbergstorget under sommaren. Det var bara en av flera påminnelser om att Art Camp pågick på friluftsmuseet.

Under ett par veckor i början av juni delade konstnärer, musiker, dansare, hantverkare och arkitekter från Mongoliet och Sverige erfarenheter i de historiska miljöerna på området. Resultatet av mötet mellan konstformer och kulturer blev till en utställning som visades fram till slutet av september.

Nomadism var det tema alla de arton deltagarna samlades kring. Flera av de som kommit till Härnösand hade mötts tidigare. Två Art Camps har genomförts tidigare, i Mongoliet 2004 och 2005. Vid varje tillfälle har mötesplatsen varit öppen under bra precis en månad. Så var fallet även i somras när kulturarbetarna samlades i Norrland med Bildmuseet i Umeå och Murberget i Härnösand som medarrangörer.

Idén om Art Camp väcktes under konsthantverkaren Elin Hectors

resa till Mongoliet. Där träffade hon konstnärer och formgivare. Gemensamt kom de fram till att ett utbyte av erfarenheter mellan de båda länderna skulle vara utvecklande. Tillsammans med konstnärskollegan Filippa Arias har hon varit den drivande kraften för att genomföra arrangemangen.

Ett kännemärke för Art Camp är att konst definieras i dess vidaste form. Konstnärer, musiker, dansare, hantverkare, formgivare och arkitekter deltar. Bredd är det också på deltagarna. Lika många män och kvinnor medverkar. Hälften har varit med tidigare och hälften av gruppen är ny. Olika åldrar är också representerade.

Här några tankar från de deltagande konstnärerna förmedlade under vistelsen på Murberget.

Munkhjargal Byambarjargal är konstnär och formgivare. Till vardagen hemma i Mongoliet hör produktion av kläder i tovad ull. För henne betyder Art Camp framför allt utveckling av konstnärskapet.

– Jag får utveckla det konstnärliga ögat. Nya sätt att se uppstår genom

samarbete med andra konstnärer.

På frågan om hon sett någon skillnad med de svenska och mongoliska deltagarna svarade hon:

– Vi vill veta mer och lära oss om det samtida, det som händer här och nu. Svenskarna däremot vill veta mycket om historien, om hur människor levde förr i tiden.

Två av de svenska deltagarna är Norman Sanden och Staffan Schönberg.

De har också erfarenheter av Art Camps i Mongoliet. Norman Sanden har fäst sig vid det märkvärdiga landskapet.

– Det är så mycket, mycket himmel, stäppen och så de våldsamma väderleksförhållandena.

För Staffan Schönberg har resan, mötet med människorna och deras hållning till livet fått stor betydelse.

– Den har gett mig mycket i synen på livet.

Läs mer om Art Camp på www.murberget.se

Konstnären Ulf Edbergs verk i Art Camp reser sig mot skyn på Murbergstorget.

3 frågor till

Eva Nordangård, hemslöjdskonsulent som arrangerade den stora slöjdfesten, ”Slöjdarvet”, på Murberget i juni.

Vad var tanken med Slöjdarvet?

Att förvalta, förmedla och förnya vårt kulturarv är en gemensam, övergripande tanke för slöjden och för läns museet. Att skapa en mötesplats för människor i olika åldrar, med olika bakgrund och kön, men med en gemensam längtan efter kreativitet.

Att erbjuda en möjlighet att tillverka din egen räfsa till höstlöven att fylla din flätade kompostkorg med, en extra personlig fågelholk till en fågelfamilj som du kan se från köksfönstret, en vindflöjel så att du vet vart vinden blåser, ett handgjort linnepapper till det viktigaste brevet och - hur många vet idag hur man sköter linneskåpet?

Var det några av kurserna som lockade särskilt många deltagare?

Gräskronor, kompostkorgar och fågelbad.

Vilka är dina personliga tankar kring slöjdfesten?

Slöjd är ett fenomen som gör sig bra i grupp – ordlös eller i lågmäld samtalston gärna till musik. Slöjdens systrar är folkdansen och folkmusiken. Därför fanns kletzmerorkestern och bondemässan med.

Slöjden stärker självkänslan och ger personlig tillfredsställelse. Fri-luftsmuseet kändes som den optimala miljön för Slöjdarvet.

HÄRNÖSANDS HISTORIA I TITTSKÅP

Utställningen ”Förlorad forntid” har visats i Galleriet under en stor del av året. Under sommaren har den utökats med ett tillägg ute i landskapet, på de platser där det gjorts utgrävningar och betydelsefulla fynd. Berättelser som är en spännande mix av skrönor och fakta har presenterats i tittskåp.

Det är trettonårige Björn Nilsson som har byggt modellerna. Han har god vana efter att ha byggt och målat figurer till fantasyspelet Warhammer. Den här gången har han arbetat med de historiska platserna som också finns beskrivna i utställningen ”Förlorad forntid”.

VÄSTERNORRLAND I EUROPA

Det goda samarbetet inom ABM Resurs i Västernorrland och portalen Kulturarv Västernorrland har fått positiva följder. ABM Resurs har som enda region i Sverige blivit inbjuden att samarbeta inom det treåriga projektet EuropeanaLocal.

– Den inbjudan tackade vi ja till med glädje. Sedan juni 2008 arbetar vi aktivt tillsammans med regioner i samtliga EU-länder med att tillgängliggöra kulturarvsmaterial i portalen Europeana – <http://europeana.eu>, berättar Märta Molin, ABM Resurs.

Syftet med projektet är att ABM-institutioner ska kunna leverera kulturarvsdata till den gemensamma europeiska kulturarvsportalen

Europeana. Ambitionen är också att hitta sätt att sammanföra informationen från arkiv, bibliotek och museer samt från ideella aktörer, och att förädla den i samverkan.

– Vi ville delta av två olika skäl. Det ena handlar om möjligheten att få del av den tekniska utveckling som pågår inom Europeana. Det andra är att vi vill nå ut med bilden av Västernorrland till andra delar av världen, säger Märta Molin och fortsätter:

– En bonus i det hela är att vi blivit sporrade till samverkan mellan institutionerna i regionen för att kunna leverera ett gemensamt material. Vi tror därför att vi är på väg att samordna oss även på den digitala arenan.

Utgivning

NY KUNSKAP VIA JÄRNVÄGSBYGGE

Kunskapen om norrlänningarnas äldsta historia är rätt liten. Det gäller inte minst kustlandet. Därför har det varit ett steg i rätt riktning när de omfattande arkeologiska undersökningarna genomfördes inför bygget av Botniabanan.

Under våren kom boken med

forskningsresultaten av utgrävningarna. Det är Riksantikvarieämbetet och Murberget som gjort gemensam sak och gett ut ”Stenålderns stationer, arkeologi i Botniabananans spår”.

Många frågor som genom åren blivit hängande i luften får där sitt svar.

Läs mer i artikeln ”När Europa når Norrland” på www.murberget.se

Ett urval av skärvor med varierande dekor från en av ugnarna. Skärvan med ett borrarat hål i till vänster i bild, kan ha hört till ett skyltfat som krukmakarna hade vid ingången till sin verkstad.

Skärvor ur historien

Murbergets arkeologer kan blicka tillbaka på ett år med undersökningar som gett en rad intressanta fynd. Keramikugnar i Ljusta och guld i Para. Bara för att nämna ett par exempel.

I ett rum tre trappor upp i Melinderska huset vid Murbergstorget ligger skärvor av keramik i askar på rad. Arkeologerna Maria Lindeberg och Ola George döljer inte sin förtjusning över fynden. De har nämligen hittat rester efter en keramikverkstad som med stor sannolikhet var i bruk under senare delen av 1600-talet i vad som numera kallas Birsta.

– Vi ser olika typer av dekor på skärvorna som var vanliga vid den tiden, berättar Ola George och pekar på lämningar av skålar och andra kärl.

Det är Ljusta gamla by, ett om-

råde öster om E 4 som de grävt ut. Handelsplatsen med IKEA i centrum vidgar sina marker och därför har arkeologer och byggnadsantikvarier tittat närmare på miljön. Kulturmiljölagstiftningen är tydlig. Områden med fornlämningar ska undersökas och dokumenteras innan en exploatering får genomföras

I Ljusta har byggnadsantikvarien Bodil Mascher varit på plats. I en rapport beskriver hon med ord och bild de byggnader som fanns i byn innan de revs. Om dem finns mer att läsa bland rapporterna på Murbergets hemsida.

Arkeologerna började med att läsa av landskapet för att sedan med grävmaskin schakta av matjorden. På så sätt kunde de få en bild av om något av kulturhistoriskt värde gömde sig i jordlagren. Den inledande insatsen skvallrade

inte om några särskilt märkvärdiga lämningar.

Det var när de satte spaden i backen som den unika keramikverkstaden upptäcktes. Maria Lindeberg berättar om hur de förstod att det inte rörde sig om vilka skärvor som helst:

– Det vanligaste är att vi hittar en skärva här, och någon annan en bit därifrån. Här fann vi massor av keramikskärvor i vad som varit en keramikugn. Dessutom ser vi att en del av bitarna kommer från misslyckade bränningar.

Hon är själv keramiker och berättar vidare:

– Keramiken är välgjord både vad gäller form, glasyr och dekor. Keramikerna som arbetade där har varit skickliga. Tillverkningen har förmodligen letts av en Mästare som haft gesäller och lärlingar.

Någon omedelbar lyckokänsla

inför fynden hade ändå svårt att infinna sig.

– När jag stod där i snöglopp och såg hela området som jag skulle ta mig an, och hinna med inom den tid som var avsatt för undersökningen, var det inte särskilt roligt. Även om fynden i sig var väldigt häftiga, säger Maria Lindeberg.

Tidspress och dåligt väder tillhör de mindre välkända sidorna av arkeologernas vardag. Det är i alla fall vanligt förekommande eftersom uppdragen ofta har snäva

tidsramar. Byggprojekt genomförs under alla årstider. Den goda sidan av myntet är analysarbetet som nu ligger framför dem.

En annan intressant undersökning gjordes inom ett projekt som genomförs i samarbete med länsstyrelsen. Arbetet har pågått ett par år och handlar om att rädda vad som räddas kan av betydelsefulla fornlämningar vid randen av Ångermanälven.

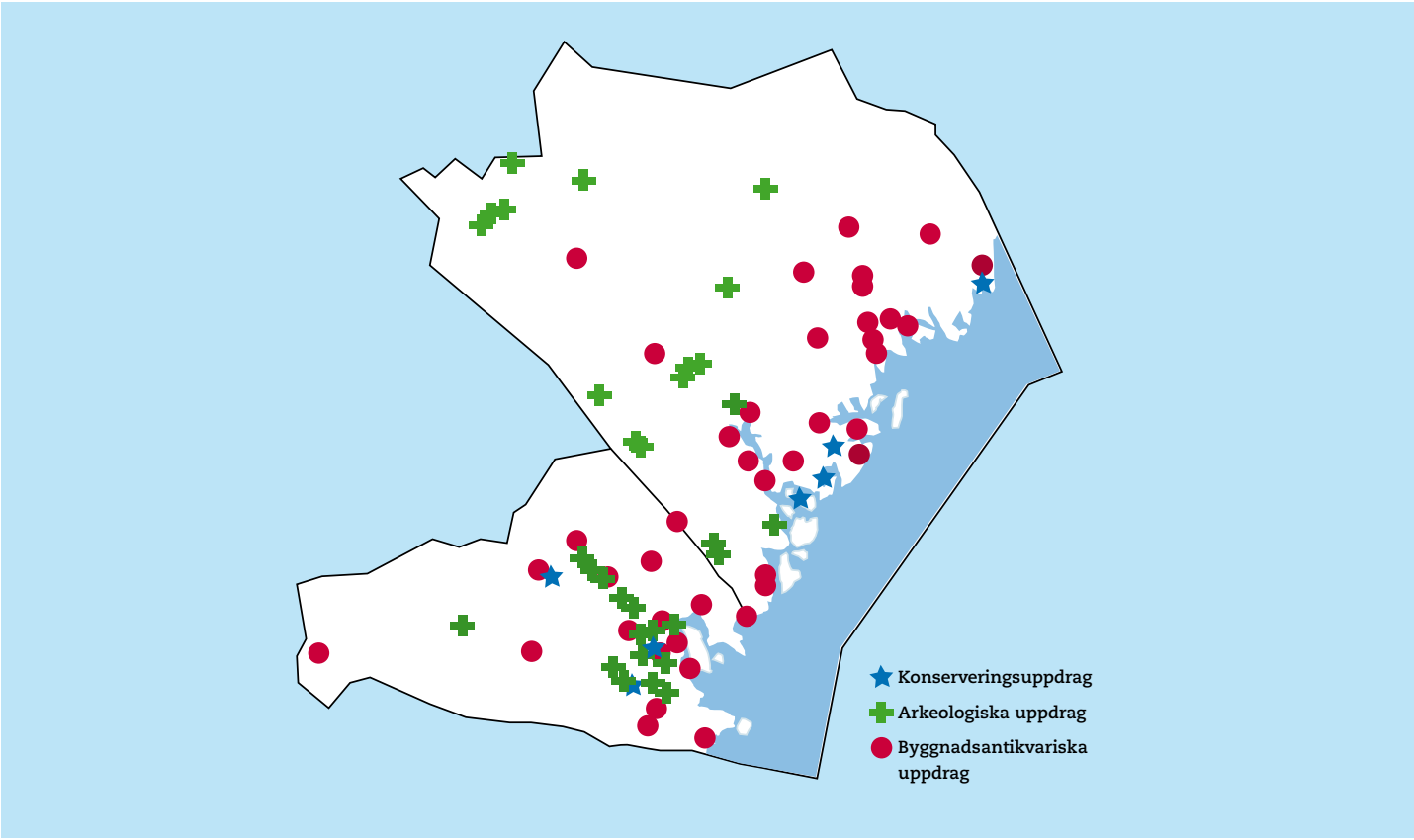
I trakten kring Para har de undersökt en kvinnograv från 500 e Kr.

Analyserna visar att det var en kvinna som begravts och att hon var mellan 40-59 år när hon dog. Graven är förmodligen den rikaste kvinnograven från folkvandringstiden i länet. Den innehöll en rad intressanta föremål. Mest betydande är ändå graven som helhet. Den berättar mycket om den gravlagda och inte minst de efterlevandes syn på den döda.

Läs även rapporter från undersökningarna som finns Murbergets hemsida www.murberget.se

Arkeologen Ola George under utgrävningen vid raskanten till Ångermanälven i Para.

RAPPORTER FRÅN KULTURMILJÖ AVDELNINGEN

1. Restaurering av fasader på Fredens kapell i Hässjö.

2. Arkeologisk undersökning av en mesolitisk jakt-/fångststation i Tuna sn.

3. Sidensjö kyrka, markisolering av vapenhusets grund.

4. Dokumentation av fastigheten Bollsta 2:46 i Ytterlännäs.

5. Restaurering av klockstapel, Örnsköldsviks begravningsplats.

6. Restaurering av stigportar och staket vid Björna kyrka.

7. Invändig ombyggnad i Stöde kyrka.

8. Ombyggnad av värmesystem i Hässjö kyrka.

9. Örnsköldsviks kyrka, konvertering av värmesystem.
10. Arkeologisk undersökning av fyndplats för en tidig Västland skittel i Tuna sn.

11. Särskild arkeologisk utredning inför planerad byggnation av bostadshus samt slutundersökning av kokgrop, Tuna sn.

12. Borgsjö kyrka, restaurering av fönster.

13. Björna kyrka, invändiga ombyggnader.

14. Vibyggerå gamla kyrka, restaurering av fönster.

15. Sättna kyrka. Installation av nytt värmesystem.

16. Arkeologisk undersökning och förstudie av det medeltida fästet Styresholms norra del.

17. Arkeologisk undersökning av gravfältet Raä 1 i Vangsta, Härnösand.

18. Arkeologisk undersökning och kursgrävning av skadade gravar på gravfältet Raä 8 i Para, Sångå socken.

19. Selångers kyrka - Installation av nytt värmesystem.
20. Särskild arkeologisk utredning i Ljusta, Sköns socken.

21. Byggnadsdokumentation av fastigheterna Ljusta 2:1, 2:13, 3:14 och 3:15, Sköns socken, Sundsvalls kommun.

22. ADIN i Västernorrland. Rapport över ett Accessarbete.

23. Ombyggnad av kistbod, Solbergs kyrka.

24. Tuna kyrka - Konvertering av värmesystem.

24. Ullångers kyrka, restaurering av fönster.

25. Långsele kyrka, restaurering av fasader och tak.

26. Arkeologisk kursundersökning av Raä 44 och 58, bebyggelse lämningar och kapell plats från historisk tid inom projektet Hemsöns historia.

27. Särskild arkeologisk utredning i Klissbacken, Sörnacksta Sundsvall.

28. Restaurering av stigport, Gideå kyrka, Gideå socken, Örnsköldsviks kommun.

3 frågor till

Kenneth Westin, styrelseordförande
Läns museet Västernorrland

Vad är du särskilt nöjd med från året som gått?

Jag är särskilt nöjd med att vi äntligen kan införliva Textilarkivet i Sollefteå som en del i Murberget, Läns museet Västernorrland. Det innebär att vi dels finns ute i länet och dels att vi kan lyfta fram de textila samlingarna på ett bättre sätt än tidigare till allmänheten.

Vilken är den stora utmaningen under 2009?

Som alltid är ekonomin viktig, att den är stabil och att inga nerdragningar av verksamhet och personal måste göras.

Har du någon högst personlig dröm som du vill se förverkligad på Murberget?

Jag skulle vilja att det fanns resurser till att utveckla friluftsmuseet bland annat med en lekplats som passar in i miljön och är både skapande och spännande för barnen. Vi borde kanske utlysa en tävling över hur den borde se ut.

Styrelsen för Murberget, Läns museet Västernorrland

Ordinarie ledamöter:

Kenneth Westin, ordf (s)
Per-Göran Berglund (s)
Margareta Frisk (sjvp)
Birgitta Lind (v)
Jan-Olof Tedebrand (mp)
Mathias Rönnqvist, vice ordf (c)
Ingrid Johanna Hammarstedt (fp)
Torgny Jarl (s)
Margareta Ragnarsdotter (s)

Ersättare:

Tommy Eriksson (s)
Ulf Henriksson (s)
Linus Johansson (m)
Conny Elderyd (kd)
Åke Hamrin (v)
Bertil Lundberg (m)
Barbro Ekevärn (sjvp)
Issam Sassi (s)
Malin Edgren (s)

Historisk konferens med ny teknik

Lokaler för stora och små sällskap.
Konferenslunch i utställningar och
historiska miljöer.

Fri entré. www.murberget.se
Härnösand. Öppet tis-sön 11-17, butik, mat & kafé, tfn 0611-886 00

 murberget
Läns museet Västernorrland

Konservator Kerstin Wetterstrand i arbete med orgeln i Tuna kyrka.

Stora utmaningar i kyrkan

Under 2008 har konserverings-enheten tagit ett stora kliv framåt. Både ateljén och uppdrags-verksamheten har utvecklats.

– Det började redan i januari med ett uppdrag för Tuna kyrka i Medelpad, berättar konservator Lennart Kristiansson.

Där bestämde sig de inblandade för att försöka ha kyrkan öppen under renoveringen som pågick fram till sommaren.

– Jobbet skulle göras, men störa verksamheten så lite som möjligt, berättar Lennart Kristiansson.

Det är förstås ingen enkel sak att göra omfattande restaureringar av altarpupp, predikstol, bänkar, läktarbarriär och orgel utan att det

får betydelse för verksamheten. Ställningar ska byggas och de olika momenten i arbetet anpassas till både stora kyrkhelger och konfirmander.

– Ställningar byggdes upp och revs tre gånger, förtydligar Lennart Kristiansson.

En del av förklaringen till att hela processen fungerade så bra ser han i att alla berörda tillsammans lade upp en tidsplan.

– Vi diskuterade upplägget med kyrkorådet, präst, kantor och vaktmästare. Vi var ett 20-tal som gick igenom det hela och tog fram en tidsplan som visade sig fungera väldigt bra.

Intressant i sammanhanget var också att det gjordes en liten

skärmutställning där konserveringen, liksom restaureringsarbetet presenterades. Den fick stå i vapenhuset tillsammans med en del informationsmaterial. Visningar gjordes också under arbetets gång. Arbetet i Tuna blev lite av ett pilotprojekt när det gäller att nå ut till församlingar om hur konserveringen på Murberget arbetar och varför.

Nästa stora utmaning väntade i Selånger. Där stod Murberget som generalentreprenör för hela restaureringen och hade med andra ord ansvar även för de måleri- och snickeriarbeten som skulle utföras. Totalt 32 hantverkare från nio firmor var engagerade i insatserna.

– Det var ju väldigt spännande

att se hur vi skulle klara av det, säger Lennart Kristiansson och pekar på tidsplanen som visar hur alla momenten hakar i varandra och även pågår samtidigt under sexton veckor på hösten.

Med något av skräckblandad förtjusning har han ändå axlat utmaningen. Därför var också känslan av tillfredställelse stor när allt fungerat som det var tänkt.

- Det kändes väldigt bra när kyrkorådets ordförande i försam-

lingen berömde oss för att ha hållit tidsplan, budget och att det varit en god stämning på arbetsplatsen.

- Det är precis vad vi vill vara kända för när vi tar på oss uppdrag.

Invigningen när kyrkan fylldes till sista plats är också något Lennart Kristiansson gärna minns tillbaka på. Då berättade han om både arbetet i kyrkan och det kulturhistoriskt intressanta utifrån en konservators perspektiv.

Konservatorsateljén på Murberget håller hög standard både vad gäller klimat och teknisk utrustning. Efterhand har verksamheten också utvecklats under 2008 med en ateljé för metallkonservering. Det innebär att de numera själva kan ta om hand arkeologiska fynd i metall, brons och järn.

Konservator Eva Körberg i arbete med målerikonservering.

Lindström och Osslund utlånade

Till Murbergets samlingar hör en hel del konst. Enbart konstdonationen från Michéle och Bengt Lindströms stiftelse för modern konst omfattar 1400 verk. Av dem har ett 30-tal verk varit utlånade till Grönsöo slott i Mälaren. Där visas sedan några år tillbaka olika konstutställningar och i år valde de att lyfta fram Bengt Lindström. Det var inte frågan om någon retrospektiv, men i alla fall en utställning som visade

på spännvidden i den produktive konstnärens gärning.

Familjen Ehrenheim som driver Grönsöo besökte Murberget under våren och valde då ut 26 grafiska bland och tre oljemålningar. Bland dem fanns "Mord i Lappland" som kom till under kravallerna i Paris 1968. En målning som för övrigt skänkts till läns museet av förre utrikeskorrespondenten Knut Ståhlberg.

Verk av Helmer Osslund har också varit utlånade under 2008. Det är konstmuseet Valdemarsudde i Stockholm som lånat in tio verk av honom. De har ingått i en omfattande utställning som speglar Osslunds konstnärskap. Utställningen har gått vidare till Norrköping där de också valt att visa de tio verken från Västernorrland.

BESÖKSSTATISTIK	2008	2007	2006	2005
Museibyggnaden	78 656	83 966	93 422	96 327
Skolverksamheten				
Buss på museet	1 872	925	1 070	1 907
Övriga visningar	3 342	3 737	4 970	5 001
Uppsökande verksamhet	645	1 160		
Weberkvartetten	681	540		
Friluftsmuseet	14 586			
Ulvö gamla kapell	8 303	6 624	9 227	7 714
Gammelgården	1 555	1 770	1 612	1 517
Programverksamhet i museet	19 310	13 950	13 700	13 500
Programverksamhet i länet	2 812			
Hemsidan				
Antal besök	166 736	129 256	96 372	81 718
Antal sidvisningar	1 046 428	650 996	356 854	

Besöksstatistiken baseras på både mätning och uppskattning.

Anmäl dig till vårt nyhetsbrev!

Varje månad berättar vi om aktuella utställningar, program, kurser och händelser.

www.murberget.se/nyhetsbrev

Murbergets butik

Hantverk

Böcker

Leksaker

Godis

Textilier

Smycken

Fri entré. www.murberget.se
Härnösand. Öppet tis-sön 11-17
Butik, mat & kafé, tfn 0611- 886 00

murberget

Länsmuseet Västernorrland